

temes-1

JOSEP MARIA PONS I ALTÉS. Universitat Rovira i Virgili - Grup ISOCAC

CENT CINQUANTA NÚMEROS DE PLECS D'HISTÒRIA LOCAL: UN BALANÇ

Etales de la revista

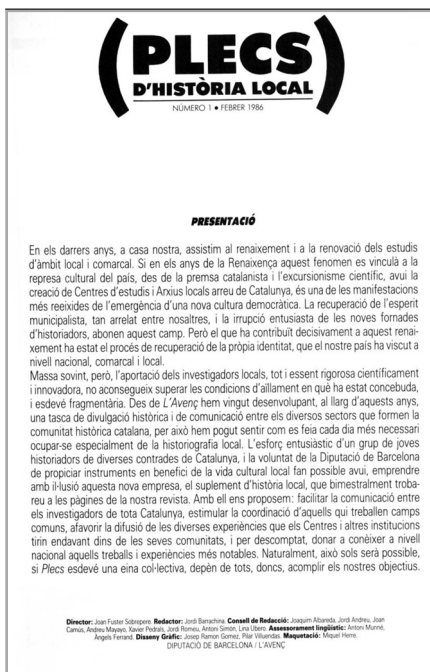
La revista *Plecs d'Història Local* va néixer l'any 1986 amb la intenció de reflectir la dinamització de la història local i comarcal, una revitalització que el primer número relacionava amb els centres d'estudis, els arxius locals, les noves fornades de llicenciats en història, la recuperació de la identitat catalana, el municipalisme i la nova cultura democràtica.¹ De periodicitat bimestral, va néixer com a suplement de *L'Avenç* i amb la presència de la Diputació de Barcelona com a coeditora, i tingué la voluntat de contribuir a la difusió dels estudis locals i a la coordinació d'investigadors i entitats. Les referències en els editorials al rol que havien d'assolir els centres d'estudis i a les infraestructures culturals que s'estaven construint il·lustren la precarietat de què es partia.

Aquells primers anys en va ser director Joan Fuster Sobrepere, també director de *L'Avenç*, fins que el 1988 va ser substituït per Jesús Mestre i Campi. Amb la nova direcció, fins al 1997, es va tendir a potenciar el debat metodològic i la difusió de les iniciatives que anaven sorgint pel territori. En van ser una mostra les guies d'història local de diverses comarques que es van publicar, que informaven sobre arxius, biblioteques, centres d'estudis, activitats i institucions culturals de cada comarca. Després dels tres anys de direcció de Pere Anguera, entre 1997 i 2000, en què hi hagué un interès especial per la historiografia local d'altres zones de cultura no catalana, el següent director va ser Carles Santacana. Fou ell qui l'any 2005, a la vegada que es produïa una renovació formal, recordava explícitament quin havia de ser el nucli de les preocupacions de la revista: «La recerca en història local, les publicacions que es generen, la vida associativa que es produeix entorn dels centres d'estudis, les intervencions en el pa-

trimoni o la implicació de la història local en l'ensenyament, entre altres temes».²

No obstant això, el juny de 2006 l'editorial titulat «A reveure» va desconcertar tots els lectors i va semblar que presagiava el final del trajecte, en informar que *L'Avenç* havia decidit que *Plecs* fes «un parèntesi» arran de la interrupció del finançament per part de la Diputació de Barcelona.³ *Plecs* es va poder salvar i el febrer de l'any següent s'obrí la nova etapa, sota la direcció de Josep Santesmases i Ramon Arnabat, i amb la col·laboració d'un ampli consell de redacció en què la revista passà a sortir quatre cops a l'any i a ser editada per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Institut Ramon Muntaner, mentre que *L'Avenç* la continuava produint i distribuint. És molt significatiu que una iniciativa editorial que estava en perill fos assumida per organitzacions que coordinen i donen suport a entitats locals i comarcals, en la mesura que reflecteix fins a quin punt aquesta base (vinculada a la recerca, al patrimoni, a la difusió i a l'activisme cultural) ha esdevingut sòlida en els darrers anys.

Primera coberta de *Plecs d'Història Local*, febrer de 1986

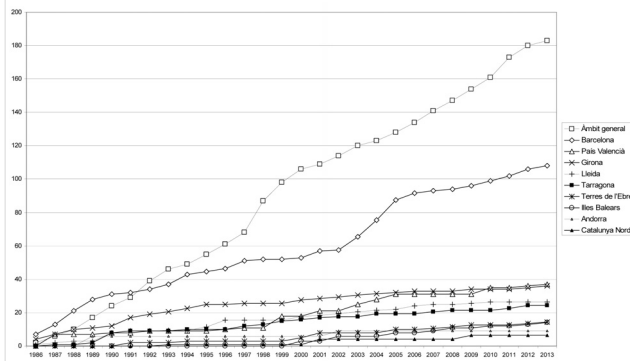

Anàlisi dels articles publicats

A continuació passarem a analitzar els treballs publicats a *Plecs*, tot i que cal precisar que les nostres dades no recullen ni entrevistes ni notícies, ni tampoc seccions com les guies comarcals: ens limitarem a conèixer les característiques dels articles, i reflexionar sobre quina mena de treballs acadèmics han aparegut a la revista.

El primer gràfic presenta la distribució geogràfica de les temàtiques tractades als articles. Òbviament, les àrees establertes tenen un component arbitrari, però m'ha semblat que era

Gràfic 1. Distribució acumulativa dels articles per àmbits territorials

la millor solució possible: distingir les quatre províncies catalanes amb l'afegit de les Terres de l'Ebre, atesa la seva singularitat reconeguda progressivament per l'administració catalana, i deixar constància dels treballs publicats sobre altres territoris de parla catalana.

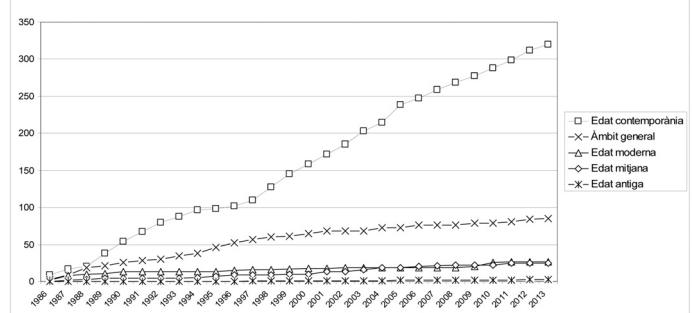
Les dades aportades permeten fer diverses constatacions. En primer lloc, resulta remarcable que el major nombre d'articles no correspongui a cap àmbit geogràfic concret, sinó que siguin de caràcter general (ja en referència a Catalunya, als Països Catalans —en molts menys casos—, a altres països, o de caràcter teòric sense cap adscripció geogràfica determinada). Per tant, es verifica l'existència d'un convenciment que la història local no es desenvolupa solament a partir de l'estudi de casos particulars, sinó que necessita la reflexió comparativa i els balanços bibliogràfics generals.

A partir d'aquí, era relativament previsible que la major presència correspongués a la província de Barcelona, tant per ser la més poblada com també pel fet que l'entitat editora de la revista durant molts anys va ser la seva Diputació provincial. Tot i això, el pes relatiu de la província va disminuir a partir dels anys noranta, si bé les altres demarcacions catalanes queden molt lluny de les xifres barcelonines.

Criden l'atenció els escassos estudis publicats sobre els territoris de cultura catalana de fora del Principat, fins i tot en el cas del País Valencià, que ha estat el que ha tingut una presència més remarcable i creixent, però lluny del que li correspondria tant pel pes demogràfic com per la seva abundant producció historiogràfica. I destaca l'absència d'articles monogràfics sobre l'Alguer i la Franja de Ponent. Tot plegat és el reflex de les dificultats d'articulació cultural de totes aquestes terres, que una revista sola no pot corregir.

En el segon quadre he classificat tots els articles en els períodes històrics que acostumem a tenir com a referència en la

Gràfic 2. Distribució acumulativa dels articles per èpoques històriques tractades

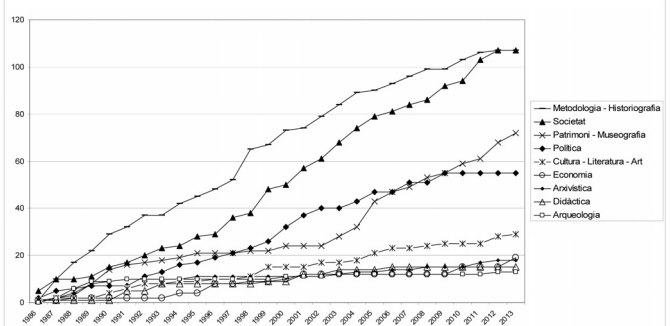
nostra tradició acadèmica. Els treballs dedicats a tres o més períodes, o que per la seva naturalesa tenien un caràcter cronològic general, han estat ubicats en «àmbit general».

Els resultats obtinguts mostren una hegemonia aclaparadora de la contemporaneïtat, dels segles XIX, XX i XXI, predomini augmentat pel fet que hi he inclòs tots aquells textos que abordaven temes d'actualitat (que podien ser tan diversos com reflexions sobre centres d'estudis, balanços historiogràfics o propostes d'actuació arxivística o patrimonial). En conjunt, és evident que des dels inicis *Plecs d'Història Local* ha estat particularment vinculada a l'estudi de la contemporaneïtat, un fet previsible i que comparteix amb les revistes d'història general publicades al nostre país.

Potser més xocant és la molt escassa presència dels altres períodes històrics, en particular la gairebé completa absència d'estudis sobre prehistòria i història antiga. Un desequilibri que no deixa de ser el reflex de diversos factors: el predomini acadèmic de la història contemporània, el seu major impacte social i editorial, i la mena de preocupacions que han prevalgut en els centres d'estudis locals i comarcals.

El tercer gràfic fa referència a les temàtiques tractades en els articles publicats als 149 números anteriors de *Plecs*. La con-

Gràfic 3. Distribució acumulativa dels articles per temàtiques tractades

temes-1)

fecció d'aquest quadre ha estat problemàtica, no tan sols a causa de la necessitat d'establir una classificació, sinó també perquè en molts casos no era fàcil atribuir als treballs una única temàtica determinada.

Malgrat aquestes limitacions, els resultats són reveladors de la tipologia de revista que s'ha anat construint en les darreres dècades. La preocupació per qüestions metodològiques i historiogràfiques ha estat constant, segurament relacionada amb la necessitat de justificar i prestigiar la història local, d'anar edificant un marc teòric sòlid i de tenir reflexions historiogràfiques actualitzades.

L'altra temàtica que ha predominat, amb una presència relativa creixent en els darrers anys, ha estat el que podríem denominar «història social» o estudis de caràcter social. Com el lector podrà endevinar, la mateixa dificultat de definir acadèmicament la «història social» afecta aquesta classificació: no entrarem ara a discutir la pertinença d'aquesta denominació, però sí que aclarirem que en aquest apartat han entrat tots els estudis que s'han centrat en temes com l'associacionisme (inclosos els treballs sobre la trajectòria i potencialitat dels centres d'estudis, prou abundants), els nivells de vida, les migracions, la demografia, les ideologies o la cultura popular, entre altres.

Els treballs sobre patrimoni i museografia sempre han estat nombrosos, i han tingut una major importància des que la revista hi va dedicar una secció permanent. Els estudis centrats en qüestions polítiques han quedat en quart lloc, i sorprenen l'escassa presència de qüestions econòmiques, culturals i artístiques. Amb un nombre menor, hi ha els treballs específics sobre arxivística, didàctica i arqueologia, exemple de l'obertura temàtica de *Plecs d'Història Local*.

Per últim, cal remarcar la significació de les ressenyes des del primer fins a l'últim número. A partir d'un criteri ampli, que ha considerat com a ressenya qualsevol valoració (per breu que fos, signada o no) de llibres i revistes, publicada en un apartat específic, el nombre total de ressenyes aparegudes a *Plecs* arriba a la xifra de 1.346. És ben clar que la revista ha esdevingut un espai privilegiat per resseguir la producció historiogràfica publicada en català, amb el mèrit d'incloure no

tan sols llibres sinó també publicacions periòdiques que s'editen arreu del territori.

Una revista especialitzada?

Quant al rol de la història local, després d'haver llegit i escoltat tantes vegades durant tants anys que l'important era que l'historiador construís preguntes ambiciosos i no si l'àmbit espacial era més gran o més petit, que l'important era distingir entre «bona» i «mala» història (i que arreu hi havia exemples d'ambdues), ens podríem trobar amb el problema que mantenir àmbits propis de difusió de la història local acabés sent contraproductiu i donés arguments a aquells que tradicionalment l'han volgut tenir segregada de la història acadèmica més reconeguda.

Però la realitat s'acaba imposant. La qualitat i transcendència d'una part important de la història local produïda al nostre país està fora de dubte, en part gràcies a iniciatives com *Plecs d'Història Local*: un historiador català sap que necessita estar al dia de la revista.

A més, *Plecs* no ha estat solament una publicació on donar a conèixer articles de caràcter acadèmic, sinó que també ha mantingut dos altres vessants: un component de servei als investigadors i lectors amb interessos culturals (en són un exemple les guies de biblioteques i arxius que en el seu moment es van publicar, o textos sobre com protegir i donar valor al patrimoni local) i un altre d'estrictament informatiu (com l'agenda d'activitats o les notícies de convocatòries de subvencions). Aquest triple vessant, propi de *Plecs*, és i serà cada vegada més difícil de trobar tant en les revistes acadèmiques d'història com en les estrictament de divulgació.

I davant la constatació que, a hores d'ara, és difícil establir una peculiaritat únicament científica o metodològica que distingeixi els estudis d'història local dels que no ho són, l'equilibri entre coneixement científic, vinculació social i servei a investigadors i lectors (que caracteritza *Plecs d'Història Local*) pot ser la via que caldrà seguir per prestigiar el conjunt dels estudis locals i alhora consolidar-ne l'especificitat. ■

1. «Presentació», *Plecs d'Història Local*, núm. 1, febrer de 1986, p. 1.

2. Carles SANTACANA, «Per avançar», *Plecs d'Història Local*, núm. 115, febrer de 2005, p. 1.

3. Carles SANTACANA, «A reveure», *Plecs d'Història Local*, núm. 123, juny de 2006, p. 1.